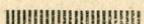

людства не може знести сучасної поганської культури. Вона опікується світом з материнським серцем, але вже незабаром не зможе повздержати караючої руки свого Божого Сина.

(Дальше буде)

B. Липинський.

Консерватизм і поступ.

(Передрук з Листів до бр. хліб.; лист 35. IV. частини.)

»Народ, який єсть силою революційною, все рветься вперед до поступу, і в цьому рухові вперед вім мусить ввесь час боротись зі здержуючими його поступові змагання консервативними панами, репрезентуючими у відношенню до світлих сил революції темні сили реакції.«

Попробуєм — знов таки в інтерсі ясности понять, необхідної для успішного ведення всякої політичної акції — розглянути оцю основу сучасного демократичного політичного думання (чи точніше: говорення, яке не завжди рівнозначне з думанням, в її відношенню до дійсності, і по можливості в згоді з цією дійсністю означити поняття: консерватизму, поступу, революції і реакції.

Не затемнена ріжними непогамованими почуттями (зненависти заздрости, необмеженого бажання влади і багатств) здатність до правдивого спостерігання явищ реального життя дозволяє нам легко запримітити, що »народ«, тобто та пасивніша і та індивідуально слабша більшість громадянства, яку організують ріжні активні та індивідуально сильніші »пани«, нігде і ніколи не робить революцій для того, що він хоче більше інтензивно працювати, творити більше духових і матеріальних цінностей, з яких складається те, що зветься поступом. Ні один мітинг перемігшого »революційного народу« не злагатив людської думки і ні одна побідна »народня революція« не збудувала нової машини. Там, де наслідком революції — як наприклад у Франції в XVIII. ст. — почався дійсно великий і непогамований рух вперед на ідеольогічнім і матеріальнім полі — там народ був обдурений своїми провідниками, там він був використаний для цілей йому чужих і ворожих (в данім прикладі: для цілей збагаченого французького міщенства, яке потрібувало необмеженої монархією свободи для своїх економічних та ідеологічних спекуляцій). Натомість скрізь,

де дійсно перемагав своєю масою народ, тобто, де перемагали ці його провідники, які на інертності і пасивності народній свою владу опіралі — там бачимо повне припинення всякого поступу, всякого руху вперед, повний упадок духової і матеріальної культури. Так було наприклад в часах упадку Римської Імперії, так єсть в тім комуністичнім епізоді, який переживає сучасна Росія, а під її владою і велика частина України.

Одна з найбільших брехень, одідичених по брехливім XIX ст., та, що сучасна капіталістична „буржуазія“ це елемент „реакційний“, а „народ“ — це елемент „поступовий“. І брехня ця, раз прийнята, мститься сьогодні на цілому світі. В дійствості революційна буржуазія, зорганізувавшись по демократичному, тобто скінувши в своїх республіках всі, гальмуючі її революційність, організовані форми здергуючого примусу (релігію і монархію, дала підлеглий їй народам такий перманентно революційно анархічний і нічим не обмежений порив до матеріальної і духової творчості, якого ці народні маси вже видержати не в силі і проти якого, не можучи за ним поспіти, вони починають чим раз гостріше бунтуватись. Найбільшим наприклад революціонером Росії був Вітте, який, не оглядаючись на степінь восприймчivостi темних і біdnих пасивних народніх мас, дав Росії завеликий розгін; розгін, якого не зміг згармонізувати зі степеню восприймчivостi цих мас гнилий і слабий (завдяки самодержавству) російський консерватизм. Найбільшим реакціонером Росії став Ленін, під проводом якого ці маси ввесь розгін російської капіталістичної буржуазії — політехнічні інститути, фабрики, залізni дороги — попалили та поруйнували.

Більшовики, які створили найбільше абсолютистичну в теперішніх часах державну владу, оперли цю владу власне на інертності „народній“ і знищили в підлеглій їм країні в сякій поступ: всякий рух вперед у відношенню до того, що дозволено диктаторською владою, дрібнесенської в порівнанні з народнimi масами, комуністичної партії. Однаке вони можуть бути певні, що проти них за це знищення поступу не підійметься ніяка народня революція. Не підійметься доти, доки одна частина пануючих більшовиків не збуuntuється проти другої і не почне (по прикладу ліберальної та поступової частини старої російської провідної верстви) вимагати свободи, „конституції“. Революцію буде робити частина більшовицьких „панів“ для здійснення своїх власних — „панських“, а не „народніх“, тобто виходячи від правлячої верстви, а не від народу — поступових, свободолюбивих та реформаторських ідей, — ідей, випливаючих з їх власних хотінь, а не з хотінь народніх, хоч і прикрих, як завжди в таких випадках буває, гаслами „волі народу“.

Оці спостереження вповні відповідають реальній природі речей. На поверхню громадського життя, серед його порушуючі поступові сили, не вииваються і не можуть ніколи вибитись індивідуально найслабші та найпасивніші. Вони скрізь і завжди остаються серед тих, ким правлять, кого організують, кого порушують, кого ведуть — серед тієї пасивної маси, яку прийнято звати народом. І коли народ робить революції, коли він підій-

мається проти своїх дотеперішніх організаторів і правителів, то не тому, що він сам хоче більшого руху, більшого поступу, а тому, що він даного способу руху, даної методи правління і організації вже не восприймає. Причини всякого незадоволення народнього завжди лежать в панах: в нездатності і нікчемності тих старих панів, які його досі організували, і в революційнім бажанню влади у тих панів нових, які хочуть тепер самі запанувати і народ своїми новими, поступовими та революційними, способами організувати. Всяка революція означає лише те, що під владою старих правителів витворились серед даного громадянства нові, бажаючі влади провідні сили. Ці кандидати на нових правителів для здійснення своїх імперіялістичних хотінь підіймають народ проти його правителів старих тоді, коли останні, через зужиття та ослаблення своєї методи організації (який колись їх привів до влади), самі вже зужились і ослабли.

Тому то для всякої правлячої верстви vox populi, vox Dei — «голос народу, голос Божий». Всяке незадоволення народне єТЬ ознакою внутрішньої моральної та матеріяльної слабости даної правлячої верстви; ознакою того, що вона втратила вже необхідні для проводу та організації або рухові (динамічні), або здержуючі (організуючі) прикмети. Іншими словами: що вона втратила, або хотіння влади і віру в законність цього хотіння, або уміння оце хотіння та оцю віру здержувати і організувати, і що серед тих, ким вона править, вже почалась революціонізуюча робота її конкурентів до влади.

Але тому також народ, яко такий, ніколи не користає і не може скористати з революції, зроблених силою його більшого числа і силою його тяжести. Навіть в випадку його повної перемоги, повного винищення даної правлячої верстви і тієї ступені поступу, яку ця верства собою репрезентувала, влада і провід не дістаються ніколи в його руки, а в руки тих, що своїм умінням використали оцю зненависть народну до старих правителів, показали себе од тих старих правителів сильнішими. І як сильніші, вони беруть народ в свої нові державні кліщі, тим цупкіші, чим більше їх влада єТЬ дійсно народня, чим більше вона обмежує всякий рух вперед, всякий поступ і всяку свободу.

Коли б маси могли керуватись льогічним розумованням, а не почуттями та пристрастями, то вони певно ніколи б ніяких революцій не робили. Бо вони б знали, що всяка революція готова для народу тільки нову владу, і що всяка стара провідна верства, сама вже своюю попедньою активністю і тяжкою порушуючию

працею зужита, обезслилена і упаєсивнена, більше подібна і більше близька до народу, більше в своїм імперіалізмі поміркована (бо більше вже досвідом влади умудрене) і тому менше для народу небезпечна, ніж перемігша своєю більшою активністю і більшим імперіалізмом, сильніша верства нова. Але тоді людство напевно в нерухомості завмерло б. І тому повну нездатність мас до думання та предвидування — нездатність, яку скрізь і завжди використовують всі поступовці і революціонери — треба мабуть зарахувати до найбільше сприяючих рухові сил природи.

Однаке, якби в громадськім життю піддаватись сліпо силам природи, то треба би признати, що найкращим був би такий ритм руху: кандидати на нових провідників, піднявши своїм зусиллям пасивний народ проти провідників старих, поголовно їх вирізують; нищать всю ними створену ступінь духової та матеріальності культури; після довгих зусиль доходять до того самого місця розвитку; знов на тім самім місці вирізуються народом під проводом нових кандидатів до влади і т. д. в безконечність. Розуміється ніякого поступу при отакім »природнім розвитку« не було б. Не було б тому, що поступу не можна помислити без досконалення і розвитку вже існуючого, яке, щоб могти досконалитись і розвиватись, мусить бути задержуване, мусить бути консервоване.

Не могло б бути також при такім »природнім розвитку« і нації. Бо нація, в розумінні витвореної цілим рядом поколінь певної суми, іншої ніж у других націй, духової та матеріальної культури, для самого свого буття вимагає задержування і консервовання (а не повсякчасного винищування!) цієї вже витвореної національної культури. Коли кожна нова верства провідників вирізувала б поголовно (чи, що рівнозначне, усуvalа б зовсім од влади) попередніх, і разом з ними винищувала б всю вже витворену нацією культуру та традицію (вже здобутий досвід і вже усвідомлені спільні потреби та аспірації), то при такім ритмі руху ніякої нації на даній території не було б. Кожні нові кандидати на провідників починали б таку »націю« від себе, інакше б її розуміли, навіть інакше називали, і в результаті на такій території був би вічний рух до буття нацією, але нації ніколи б не було і бути не могло.

Що нація твориться в боротьбі з природою: — по лінії здержання природних імпульсів, а не розперезаного гасання під їх впливом¹⁾—по лінії

¹⁾ Ріжні „відродження нації“ з „лівого“ боку і писання деяких наших „фашистів“ та націоналістів з „правого“ — можуть служити яскравими

найбільшого, а не найменшого опору — це розуміють здатні до розвитку, навіть дікі племена. У таких племен існує звичай, що старих людей не убивають всіх, хоч цього дуже хочуть ті сильніші та молодіші, які мають безмірний апетит на призначенну для старих мягчу та делікатнішу страву і які кормлення старих „паразитів“ вважають „кровопийством, реакцією і противним законам природи визиском народу“. Шоб погодити оті природні поступові змагання молодих з небхідністю для племені збереження досвіду старих,¹⁾ останніх в певний час приводять до дерев, кидаються на них, але убивають тільки цих, що не подужали вже на дерева влезти, та на них, під час трусу удержанісь. Цих же, що на дерева ще повлазили і на них цупко сиділи, заховують при життю, оточують і на далі пошаною і продовжують слухати їх рад та наказів. Такі звичаї існують однаке не у всіх племен. Тому і не всі племена перетворюються в нації. Навіть ті, які „національно відроджуються“ в Європі в ХХ. століттю, але яких „інтелігенція“ не може зрозуміти цих простих — для деяких навіть папуасів зрозумілих — політичних істин.

Існування та розвиток нації залежать від такого чи іншого взаємовідношення консерватизму і поступу; від взаємовідношення між тим, що вже зроблено, вже сотворено, і тим, що хочеться робити і творити. Іншими словами: буття або небуття нації залежить від взаємовідношення між людьми, які досі організували та правила, і людьми, які тепер хочуть правити та організувати.

Для зрозуміння і окреслення цього взаємовідношення візьмім якийсь один момент руху, прийнявши його за момент вихідний, перший. Вживачи єдино можливої в політичних науках методи виділювання і окремого розглядання явищ громадського життя, не будемо тут говорити про всі ті обставини, серед яких цей момент народився. Констатуймо тільки факт (який зрештою в кожнім часі і місці все повторюється), що серед даного громадянства, на даній території, певна група людей, завдяки своїй більшій силі, посіла девжавну владу, тобто можливість вживати матеріальну силу примусу для здійснювання своїх хотінь. В процесі здійснювання своїх хотінь при помочі державної влади ці люди мусять ввесь час боротись з двома, впливаючими на них, але собі взаємно протилежними силами.

прикладами такого гасання. Воно чим раз більше поширюється в нашій публіцистиці, позбавляючи її тим самим всякої національно творчого впливу та значення.

¹⁾ В міру розвитку цивілізації і поділу громадських функцій (розвиток йде завжди в парі з поділом і спеціалізацією функцій), „старість“ виявляється не тільки в віці, а і в принадлежності до тих груп серед даного громадянства на даній території, що вже довго, з покоління в покоління, правила та організували і тому придбали вже в цілій своїй групі прикмети старості: досвід, традицію, політичну культуру і здержуочі, організуючі чесноти.

Перша з них — найбільше для правлячої верстви небезпечна — це активна, порушуюча, поступова або революційна сила нових провідників, нових кандидатів до влади. Вони ввесь час виділяються з посеред громадянства, і, скріплюючи свій притівний, молодий, загоностій імперіялізм містицизмом ріжних нових поступових або революційних ідеологій, хочуть усунути дотеперішніх правителів і самі — для здійснення своїх поступових або революційних хотінь — захопити державну владу.

Друга — пасивна, задержуюча, або реакційна сила народніх мас. Вони силою своєї інертності і тяжкістю маси ставлять завжди опір хотінням правлячої верстви і ця верства мусить їх по шляху здійснювання своїх хотінь за собою тягнути, обмежуючи ввесь час свої хотіння і свою силу примусу (свою владу державну, вживану для здійснювання хотінь) — ступеню восприймчості цих мас. З хвилиною, коли ця восприймчість слабне, коли авторитет держави падає, маси — під впливом нових кандидатів до державної влади, чигаючих на момент слабости дотеперішніх правителів — починають проявляти своє незадоволення, або роблять революцію, якщо сила старих правителів вже зовсім ослабла.

Таким чином, в процесі руху нації, держава як матеріальне знаряддя примусу, єсть регулятором цього руху. Коли вжити образного порівнання, вона, у відношенню до внутрішніх, собі протилежних, сил підлеглого їй громадянства, єсть уздою на панів, а двигачем для народу. І нормальний гармонійний рух та розвиток цілої нації може відбуватись тільки тоді, коли »пани« (організатори продукції та ідеології громадянства) в соїх змаганнях вперед, до поширення свого впливу і захоплення влади, сильною державою добре загнуздані, і коли »народ« (пасивна маса громадянства, яку порушують і революціонізують ріжні активніші пани) цією самою державою ввесь час поволі підважується за поступовими змаганнями панів, відповідно до його восприймчості на рух. Міряється ж ця восприймчість народня тою ступеню духовової та матеріальної (тобто звязаної з ідеологією та продукцією) культури, яку маси вже в попереднім розвитку собі присвоїли і в своїх поняттях узаконили.

Ця проста політична істина в політичній практиці: в творенню і регульованню руху — дуже часто забувається. Часто поступові пани, піднявши проти держави народ, ослаблюють державу і дають в рухові нації перевагу громадянству. Тоді рознuzдаються пани і, позбавлений сильного державного гальма, національний віз летить чимраз швидше вперед, тягнутий рознuzданими панами в ріжні боки. Це продовжується доти, доки під на-

пором народньої тяжести (якої вже не підважує тепер поволі за загнузданими панами організована і авторитетна сила державна) не лусне розташканий своєю рознудзаністю панський поступовий мотор. В цей момент винищуються народом (під проводом крайніх, найбільше революційних провідників) захопивші та ослабивші було державну владу перші поступові пани. Замість держави заслабої, твориться тоді держава засильна, і задержаний нею національний віз починає котитися назад. Бо по знищенню поступових панів і поневоленню державою громадянства, нема вже кому порушувати народ. Він силою своєї інертності тягне націю вниз, хоч його, як це бачимо наприклад у більшовиків, батожить всіми силами абсолютистична держава, шукаючи „єдинення“, чи то пак „смички“ з народом, примушуючи його брати участь в „державнім будівництві“, творити ріжні „совіти“ і робити „рабочекрестьянські“ рух під примусом нагайки, бо пі, що цей рух самі з власної волі колись робили, опинились вже всі в черезвичайці. „Амністія і свобода“ для „панів“ напевно розбурхали б цей „народній“ рух. Але їх не може дати абсолютистична комуністична держава, коли хоче існувати. Існуючи ж, вона не може примусити народ творити рух, необхідний хоча би для розвитку продукції, бо цей рух неможливий без деякої політичної свободи для „панів“, для організаторів продукції. В цім джерело неминучої загибелі більшовицької (як і всякої іншої охльо-кратичної) влади.

Схема нормального руху і розвитку нації представляється так. Виконує в життю нації здережуючі і консервуючі функції ця частина »панів« — організаторів продукції та ідеології громадянства — яка, завдяки своїй більшій силі, вже зреалізувала свої хотіння при помочі завойовання на даній території серед даного громадянства державної влади. Ця частина »панів«, яка допіру хоче свої хотіння зреалізувати і тому бореться зі старими »панами« за державну владу, виконує в життю нації функції порушуючі, поступові. Найбільше численна частина нації — пасивні народні маси — восприймають рух вперед і розвиток нації тільки тоді, коли порушуюча сила поступової частини »панів« обмежена здережуючою силою »панів« консервативних, відповідно до рівня восприймчості цих народніх мас.

Значить, щоб рух і розвиток нації міг відбуватися нормальному, треба:

1. щоб необхідна для цього руху боротьба поступовців з консервистами відбувалась в рамках однієї, признаної обома сторонами, державної організації, тобто, щоб ці обидві сторони боролись — одна за удержання, друга за здобуття влади — в одній, їм однаково дорогій і потрібній, державі; цього не може бути, коли одна або друга сторона спирається на силу чужої, сторонньої держави;

2. щоб ця боротьба велась на ґрунті одного — спільногого і консерватистам і поступовцям — основного закону, за його реформу або задержання, але не за повне знищення, бо тоді одні і другі тратять спільну державну та національну мову і боротьба між ними може буте вирішена лише фізичним винищеннем одної з борючихся сторін;

3. щоб консерватисти, — тобто ці, які творять державу та захищають існуючий закон і ці члени громадянства, яких хотіння даний державний лад і даний закон вловні задовольняє, були дійсно такою організованою силою, що здатна здергувати завелику загонистість поступовців і підважувати тягар пасивних мас;

4. щоб ця сила консервативна, власне тому, що вона є єсть дійсна сила, не лякалась поступовців, не винищувала їх, не оберталася в нівець потрібної їм свободи і тим самим не винищувала в нації єдиної сили, здатної творити поступ і сприяючої розвиткові нації. Іншими словами: ці дві сили — консервативна і поступова — від яких залежить нормальне життя нації, можуть існувати тільки поруч себе й одну без другої помислити не можна, бо якби молодість »знала«, а старість »могла«, то цілий світ, в якому ми живем, був би зовсім інший.

Тільки при таких нормальних умовах руху, свобода, необхідна для всякого поступу, буде мати за собою гарантію авторитетної консервативної державної сили. Тільки тоді придбання порушуючої сили поступовців („здобутки революції“) будуть здергуючою силою консерватистів закріплені так, щоб ці придбання, під гаслами і во імя цієї же свободи („поглиблення революції“), не змогли нищити нові революціонери. Коли такого консервативного закріплення здобутків поступу не буде, то в цій необмежений свободі поступовці самі себе винищать разом зі свободою. В результаті запанує повна реакція під впливом перемігшого тоді тягару пасивних мас і тих, що при помочі цього тягару самі вкінці владу завоюють.

Сильний, єдиний і добре зорганізований поступ може існувати тільки при сильнім, єдинім і добре зорганізованім консерватизмі. Приклад: англійський двопартійний систем, якого не можна помислити без такого сильного консерватизму. Бо коли нема сили, єдності і організації в обороні існуючого, то не може бути сили, єдності та організації в змаганнях до зреформування цього існуючого. Нація ділиться тоді на множество „правих“ і „лівих“ партій, які анархічно і не знати за що боруться між собою та руйнують націю. В такій, позбавленій сильного консерватизму, нації не може бути ясних — репрезентованих завжди консерватизмом — понять про те, що існує реально; а тому не може бути і ясних понять про те, як це реально існуюче змінити, чого для здійснення реального поступу домагатись, і на що в цьому здійсненню реально опіратись. В такій нації можна з повним успіхом (яким є завжди руйна) пропагувати все, що кому подобається, включно до комуністичного земного раю, або есерівського систему хліборобства нід звуки веселих пісень.

Силу консерватистів творять, більше у них, ніж у поступовців розвинені, здергуючі та організуючі прикмети, здобуті в процесі завойовання, зберігання в своїх руках і виконування влади: — прикмети чести, послуху, вірності і відповіальноти, сприяючі — як було вище сказано — скріпленню необхідних для всякої організації: єдності, дисципліни і солідарності.

Консерватисти, не здатні обмежити свого імперіялізму і містичизму монархією і релігією, іншими словами консерватисти республиканці і вільнодумці, своїх здергуючих та організуючих завдань в нації — як про це буде мова даліше — добре виконати не можуть.

Дехто вказує на Злучені Держави Півн. Америки, як на приклад, що консерватизм може існувати добре і в республіці. Дозволю собі з цього приводу повторити сказане вже в попередніх «Листах». Демократичне республиканство, яке з погляду політичної організації нації є завжди хворобою, бо завжди нищить консерватизм, шкодить нації більше або менше в залежності од тих умов часу і місця, в яких воно розвивається. В Злуч. Державах воно не проявляє поки що всіх своїх деструктивних наслідків тому: 1. що правляча цію республикою верства англійських виходців має ще в своїй традиції останки вікової клясо-крайчино-монархічної культури старої Англії; 2. що вона є ще дуже релігійна, значить посідає сильні здергуючі ідеольгічні чинники, якими надолужує брак здергуючих чинників політичних (монархії); 3. що брак монархії вона надолужує ще таким зміцненням політичної влади президента (а з нею і держави), про яке й мови бути не може у нації з провідними верствами, не посідаючи старої монархічної клясо-крайчичної культури; 4. що вона расово дуже супільна, бо не перемішалась з підвладними американській демократії індійцями та неграми. Коли б вона була вихована (як напр. мексиканські креоли) в культурі монархії охльократичної (диктаторської і абсолютичної), яка нищить консерватизм; коли б вона була вільнодумна, і поборювала церкву; коли б вона ввесь час змагала до зменшення влади держави і поширення влади „народу“; коли б вона складалась з расово себе взаємно ненавидячих і нерозуміючих метисів, — то консерватизм в Злучених Державах виглядав би так, як консерватизм в мексиканській республіці. Але навіть при цих спріяючих умовах він швидко, завдяки республіці, розкладається. Голосний Ку-Клакс-Клен є характеристичною ознакою цього рокладу: диким галасуванням він хоче замінити добивану республикою, стару англійську монархічну консервативну традицію. Оживити цю традицію при демократично-республиканській методі організації — розуміється неможливо.

Силу поступовців творять більше ніж у консерватістів прimitивні, а тому посідаючі більший розгін молодості: імперіялізм та містичизм, зі всіми тими руховими (збільшуючими рух) прикметами, що — як знаємо — з сильного імперіялізму та містичизму випливають.

Коли прикметою сильного та здатного консерватиста є уміння обмежувати силу волі і розуму свої пристрасті і по-

чуття, свій імперіалізм та містицизм, то прикметою сильного та здатного поступовця є велике чуттєве, стихійне хотіння поширення та влади і дуже велика віра в законність та правдивість цього хотіння. „Напія“, в якій всякий „правий“ хотів би бути національним Наполеоном, а всякий „лівий“ сумігався б в законності хотіння власної національної держави, була б карикатурою і могла б існувати тільки в літературі.

Нормальне і гармонійне взаємовідношення цих сил полягає в тому:

1. що поступовці в своїй боротьбі за владу дисциплінуються і організуються здержаною їхні занадто загонисті змагання організованою силою консерватистів;

2. що в цьому процесі боротьби вони, в своїй найсильнішій і найбільше здатній до влади частині, поволі абсорбууються консерватистами, які цю найсильнішу та найкращу частину поступовців допускають до державної влади і приймають в свої ряди;

3. що, допущені до влади і прийняті в ряди консерватистів, вони відновлюють в цих рядах ослаблені рухові прикмети: імперіалізм та містицизм;

4. що силою цих, принесених з собою в консервативні ряди, рухових прикмет вони порушують пасивну народну масу при помочі державної організації, витвореної консерватистами і обмежившої їх (поступовців) занадто для восприймчості народу поступові змагання.

Іншими словами: найкращі і найсильніші поступовці, при такому гармонійному взаємовідношенню цих двох сил, самі стають консерватистами і проти них з глибин громадянства підіймається знову нова хвиля поступовців.

Такий гармонійний і нормальний рух та розвиток нації припиняється тоді, коли слабнуть її консервативні сили і коли поступ, позбавлений здержаною і абсорбуючою його сильної консервативної організації, перетворюється в більше або менше тривалу, в коротечну або хронічну революцію. Тоді до влади, стратившої силу і авторитет, дориваються невишколені і невимуштувані консерватистами в рамках організованої законної боротьби, найсильніші і найкращі поступовці, а ріжне неперебродивше революційне шумовиння, яке ніякими засобами не бридиться, щоб оцю безавторитетну і осмішну владу захопити. Воно до решти розвалює державу, доніщує її авторитет в очах народних пасивних мас, і разом з авторитетом донішує і всю, здержану поступовців та порушуючу народні маси, силу держави.

Знищивши державу, революція викликує серед народніх мас супроти себе реакцію. Як революція є, завдяки слабості знікчемного консерватизму, звироднілим поступом, так реакція є звироднілим консерватизмом, викликаним наслідками нікчемного і розперезаного поступу. Вона виявляється, як вже було сказано, в гіпертрофії держави: в створенню такої влади державної, яка — при внутрішній слабості створивших її контрреволюційних елементів — внутрішню силу, присущу правовому, творчому консерватизму — заміняє безправною диктатурою, терором і використуванням для своїх політичних цілей сили пасивності та інертності, озлоблених революцією, народніх мас.

Трагедія всіх недержавних кольоніальних націй лежить головним чином в слабості національного консерватизму і всіх тих руйнуючих наслідках, які така слабість викликає. Без відродження консерватизму не можна помислити політичного відродження такої недержавної кольоніальної нації. Щоб стати нацією, вона мусить створити на своїй території свою нову власну державу на місці існуючої старої держави метропольної. Це значить, що її порушуючі, поступові сили мусять бути місцевими консерватистами (їх державним досвідом та їх більшою організаторською здатністю) зорганізовані так, щоб вони здатні були державну владу завоювати і в руках своїх удержати. Але ж місцевими консерватистами є у всіх таких кольоніальних недержавних націй власне ті, що в цій старій метропольній владі або участь брали, або яких політичні хотіння були цею владою задоволені. І власне на знищенні в першій мірі цих місцевих консерватистів скеровані всі потуги місцевих поступовців.

Трагічна трудність політичного відродження такої нації лежить в тому, що відродиться вона може тільки при помочі, зненавиджених місцевими революціонерами, місцевих консерватистів в момент, коли останніх метропольна державна влада з тих чи інших причин вже не задоволяє. Такий момент найчастійше буває в хвилинах якоїсь крізи чи реформ метропольної влади. І ось в такий, сприяючий її відродженню момент, недержавна нація мусить пройти в страшно прискоренім темпі процес включення в місцеві консервативні ряди місцевих найбільше активних (поступових і революційних) елементів — процес, що у нації державних продовжується довгими, на покоління обчисленими, періодами. Таке прискорення темпу вимагає, розуміється, страшного напруження сил: творчого підйому по лінії найбільшого, а не найменшого опору, по лінії захоп-

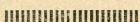
лення за собою пасивних народніх мас спільними, як консервативними так і поступовими, силами. Отже не по лінії романтичного емоціонального буяння в сфері революційних, чи то націоналістичних, чи соціалістичних мрій, ані по лінії демагогічного пристосування себе до тягучої вниз пасивної сили мас („йти за народом“) може відбуватись політичне відродження такої недержавної нації.

Місцеві консерватори мусять відродити в собі молодече хотіння своєї влади на своїй території і молодечу віру в законість цього хотіння, що може статися тільки шляхом прийняття в свої ряди, посідаючих такий молодечий імперіалізм і містицизм, найкращих місцевих поступових елементів. Місцеві найкращі, найбільше патріотичні поступовці мусять обмежити свій імперіалізм та містицизм прийняттям державного досвіду та державних організаційних форм місцевих консерваторів, що може статися тільки шляхом їх вступлення в місцеві консервативні ряди і визнання створеної консерваторами влади. Іншими словами: коли в цей сприяючий історичний момент місцеві консерватори не зуміють скоро відмолодитись, а місцеві поступовці скоро постаріти — то така нація не може відродитись і створити власної держави.

Опинившись між молотом старої метропольної держави (супроти якої вони стали революціонерами) і ковалом місцевої революції (супроти якої вони залишились консерваторами), місцеві консерватори гинуть, а разом з ними гине для такої нації можливість здобуття власної держави. Бо місцеві поступовці, знищивши своєю непогамованою революцією місцевих консерваторів, мусять, по вічному і незмінному закону руху націй, використовувати потім, для здійснення своїх хотінь влади, державну організацію консерваторів чужих: метропольних. Замість послухати своїх місцевих „панів“, вони мусять послухати „панів“ чужих, не місцевих: мусять поволі абсорбуватись їх державною організацією. І увійшовши врешті решт самі в цей чужий метропольний державний апарат, вони стануть предками нового покоління місцевих консерваторів, яких, під їхнім же колишнім гаслом нещадної боротьби з місцевими „чужими панами“, знов винищать колись нові місцеві революціонери, і т. д. в безконечність...

Гетьманство 1918 р. було власне такою героїчною спробою відмодоження і скріплення місцевого консерваторизму. Воно мало створити одну — спільну і для консерваторів і для поступовців — місцеву територіальну державу в владу, і встановити на Україні, разом з такою владою, нормальні взаємовідносини між консерваторизмом і поступом.

Значить було воно такою спробою політичного відроження Української Нації, яка єдина тільки могла до цього відроження довести. Створене консервативними вже нащадками тих колишніх козацьких революціонерів (що, знищивши в XVII ст. своїх місцевих консерватистів, були заабсорбовані потім петербурзькою метропольною державою), воно мало основні дані вилічити Українську Націю з її хронічної недуги-брaku власного консерватизму, кольоніальності та недержавності. Але знищенні, завдяки своїй внутрішній слабості, місцевими отуманілыми і розкудкудачаними революціонерами, які, зараз же на другий день після свого «далого повстання» проти своєї місцевої територіяльної і консервативної Гетьманської влади, були поглинуті метропольними (російською комуністичною і польською демократичною) державами, воно в 1918 р. цього завдання виконати не змогло. Це завдання знов, і то в такий самісенькій формі, стане перед Українською Нацією в момент неминучої нової крізи на Україні метропольних влад. Чи вистане на той новий трагічний момент у наших консерватистів хотіння і віри, а у наших революціонерів розуму і здережуючої волі?

ХРОНІКА.

† Проф. Л. Петражицький. 15. V. ц. р. помер у Варшаві у 65 році життя один з найбільших сучасних фільософів права, учений світової слави Лев Петражицький, б. професор Петербурзького Університету, а останніми часами титуллярний професор Варшавського Університету й член Krakівської Академії Наук. Покійний походив з України, вчився в Київськім Університеті, потім ще додатково проходив фільос. та правн. студії в Берліні. Майже всі свої твори писав по російській і брав взагалі найближчу участь у російськім науковім та громадськім житті; був, між ін., послом до 1-ої російської держ. думи (від російських конституціоналістів-демократів, т. зв. „кадетів“) і уходив за одного з найбільших російських учених, хоч походив з римо-католицької „польської“ родини з України. Його знаменіті твори по фільософії й теорії права писані незвичайно важкою мовою; П-ий уживав великого числа створених ним самим нових фільософічних, психольогічних та правничих термінів і взагалі не дбав про доступність та зрозумілість його творів для читачів. Не вважаючи на це, його праці мали великий вплив на розвиток фільософічно-правничої науки, особливо в Росії й Німеччині. Від польських справ П-ий стояв завжди далеко. Лише з початком більшевицького панування, він переїхав до Польщі, але зустрів серед Поляків, навіть у польськім науковім світі дуже зимне відношення. До кінця життя він не одержав справжньої професорської катедри в Польщі й був лише титуллярним професором Варш. Університету. За своє русофільство мав від поляків багато прикорстей. До українських справ ставився П-ий дуже прихильно, і хто знає,